

Sinds een paar maanden is **Renske van der Veer** (1980) de nieuwe directeur van het International Centre for Counter-Terrorism, het ICCT, in Den Haag. Het ICCT houdt zich bezig met contraterrorisme. OPZIJ spreekt haar over IS, angst voor aanslagen, terugkeerders en *Idols*.

Wat doet het ICCT precies?
 “We houden ons met contraterrorisme (CT) bezig, dus hoe je de dreiging die wordt veroorzaakt door terrorisme tegengaat, en met wat CVE heet: countering violent extremism, het tegengaan van gewelddadig extremisme. Dat doen we met een bijzondere focus op rechtsstatelijkheid en mensenrechten. We bestrijden het terrorisme niet operationeel, we zijn een zogenaamde denk- en doetank. We doen wetenschappelijk onderzoek en de kennis die we hieruit halen, zetten we om in beleidsadvies en beleidsuitvoering. We geven ook trainingen, veelal in het buitenland, in Mali en Pakistan bijvoorbeeld, altijd gebaseerd op feiten uit ons onderzoek.
 “Het ICCT werd opgericht na een debat in de Tweede Kamer, toen mensen zich zorgen maakten over de dreiging van terrorisme. Ze vroegen zich af hoe de strijd tegen terroristische dreiging zich verhoudt tot het beschermen van mensenrechten. Dat is een interessant dilemma. Want CT-maatregelen hebben nogal eens effect op privacy en grondrechten. Hoe verhoudt het zich als je de nationale veiligheid wil beschermen tot het moeten ingrijpen in iemand zijn persoonlijke levenssfeer? De Kamer vond daarom dat ons land een onafhankelijk instituut nodig had dat zich vanuit multidisciplinaire hoek hiermee bezighoudt. Er waren hiervoor wel partijen die zich bezighouden met CT en terrorisme *an sich*, maar geen zelfstandig onderzoeksinstituut met dat specialisme.”

Wat zijn je taken als directeur?

“De positionering in het debat, we willen het debat voorzien van constructief kritische noten vanuit ons onderzoek. Ik ben verantwoordelijk voor de strategie, dus: waar zijn we van, waar willen we heen en hoe zijn we zo effectief mogelijk? Verder het dagelijks management

en ik doe zelf ook nog onderzoek, ik ben nu bezig met het onderzoeken van het functioneren van organisaties in het CT-veld zelf. En natuurlijk de media te woord staan. Gisteravond zat ik bij *Nieuwsuur*. Twee jihadisten, Nederlandse jongens, hebben in Turkije een straf uitgezeten. Wat kan je dan in Nederland doen en wat mag je nog als iemand al is vervolgd? Best wel een interessante kwestie. Ook wel leuk dat je in de media iets mag zeggen, zo expliciet je mening geven was toen ik nog ambtenaar was minder mogelijk.”

Zaten er nog meer vrouwen aan tafel?

“Ja, toevallig alleen maar vrouwen aan tafel – maar dat waren alleen ik en de presentatrice. In dit vakgebied zijn trouwens vrouwen relatief goed vertegenwoordigd heb ik het idee. Het is niet ingewikkeld om vrouwen te vinden die expert zijn op het gebied van terrorisme, denk maar aan Beatrice de Graaf, maar ook binnen de ambtelijke instituten die zich bezighouden met CT werken veel vrouwen. Ik herinner me een Amerikaans onderzoek naar de effectiviteit van inlichtingenanalisten, dus mensen die de informatie duiden. Daar kwam uit dat vrouwen over het algemeen beter zijn in dat werk. Misschien heeft dat er iets mee te maken? Ook op directieniveau bij onderzoeksinstituten lijken ze redelijk goed vertegenwoordigd, zo is zowel de directeur van Clingendael – Monika Sie Dhian Ho – als de wetenschappelijk directeur van het Asser Instituut – Janne Nijman – ook vrouw. Toch blijft het nog wel een mannenwereld.”

Is zichtbaarheid belangrijk voor het ICCT?

“Ja, dat vind ik zeker. Het is belangrijk om het

debat te beïnvloeden. In een vakgebied als CT is de publieke opinie van invloed op de dreiging. Het publieke debat kan zo polariserend werken, dat het kan zorgen voor een voedingsbodem van radicalisering. Op een effectieve manier deelnemen aan het publieke debat draagt bij aan onze missie. Ook zie je dat het debat over CT soms erg gepolitiseerd is. Ik vind het de rol van ICCT om telkens weer terug te gaan naar de feiten en ook in dat politieke domein de vraag te blijven stellen: 'maar wanneer is iets nou echt effectief?' Ook is het belangrijk om aandacht te vragen voor de lange termijn bijeffecten van CT-beleid. De politieke blik reikt niet altijd zo ver maar stevige tegenmaatregelen die nu nodig lijken, kunnen er op termijn voor zorgen dat mensen steeds bozer op de Nederlandse overheid worden, wat weer radicalisering in de hand kan werken."

Hoe staat het met de dreiging van terrorisme?

"Terrorisme is niet alleen een globaal fenomeen, maar ook structureel. Een tijd geleden werd er soms gedacht: Ach, dat gaat vast nog wel over. De algemene notie van nu is dat het wel een probleem is van structurele aard. We gaan er nog een hele lange tijd geconfronteerd mee worden. Dat geldt voor Nederland, Europa maar ook buiten Europa.

Er wordt in ons land veel gesproken over de dreiging vanuit IS. Ik denk dat die erg in beweging is. Het kalifaat is gevallen in Syrië en Irak. In hoeverre neemt daarmee de dreiging af? Een interessant vraagstuk. Ik denk dat je je daarin niet moet vergissen. IS is een sterk merk. Het maakt niet uit of ze grondgebied hebben, het bestaat ook online, maar ook in de hoofden van mensen. Het merk IS werkt inspirerend en sommige mensen willen erbij horen. De dreiging is er nog steeds. Sinds eind 2017 is er wel een algemene afname van het aantal aanslagen in Europa, maar dat zegt ook weer niks, want in maart was er in Frankrijk weer een aanslag.

"We zijn nu veel met terugkeerders bezig. We staren ons daar echter blind op en dat is wel risicovol. In het publieke debat wordt momenteel weinig aandacht besteed aan Nederlandse jihadistische netwerken. Dat is een ondergeschoven kindje geworden. Je hoort verder weinig meer over Al Qaida, terwijl dat ook een organisatie is die nog steeds bestaat en nog altijd het doel heeft om aanslagen te plegen in het Westen."

Vind je dat de media een rol daarin hebben om mensen daarover te informeren?

"In een ideale wereld beschouwen de media alles heel

genuanceerd. Maar dat is niet realistisch. Als er nu een jihadistische aanslag plaatsvindt, is er nu eenmaal meestal een link met IS en dan is het logisch dat de focus op IS ligt. Maar het zou goed zijn als de media iets bewuster zijn van de rol die ze hebben en de zaken die niet worden belicht."

En de onthoofdingsfilms? Zou je als media daarover moeten berichten of kweek je daardoor juist meer angst bij de mensen en realiseer je het doel van de terroristische organisatie?

"Ik heb me in het begin van de uitreisgolf gestoord aan hoe de Syriëgangers in beeld werden gebracht. Men kon het zich blijkbaar niet voorstellen dat dat soort jongens echt zo gevaarlijk waren en ze kregen een podium in talkshows. Dat zie je nu gelukkig niet meer. Dat soort verhalen kunnen namelijk inspirerend werken voor andere jongens en meisjes. Daar

zit een verantwoordelijkheid voor de media. Als je niet oppast, doe je het werk voor de terrorist in feite."

Een knuffelterrorist.

"Precies. Alsof die jongen uit een dorpje in het oosten van ons land geheel ongevaarlijk is, daar toch niet toe in staat kan zijn. Een gekke naïviteit."

Momenteel speelt de kwestie over mannen, vrouwen en kinderen die al dan niet worden teruggehaald.

"Echt een moeilijk onderwerp, juist omdat hier de politieke realiteit botst met de vraag wat het meest effectief is, zowel als je ernaar kijkt vanuit de dreiging als vanuit onze mensenrechtelijke verplichtingen. Om nog maar niet te spreken over onze morele plicht. Ik vind dat het nooit verstandig is om absolute taal daarover uit te slaan. Dat doet de overheid nu wel: we gaan in geen enkel geval een inspanning leveren om mensen terug te halen naar Nederland die zich hebben ingelaten met een jihadistische organisatie. Het laat geen ruimte over voor bepaalde casussen. Een man, een vrouw of een kind, vormen die echt een dreiging? Bij de mannen is het vaak wel evident, voor vrouwen ook. Dat is trouwens ook zo'n gevaar hè, dat vrouwen worden onderschat omdat ze vrouw zijn. Die vrouwen hebben daar net zo hard meegedaan en hebben soms ook wapentrainingen gehad, ze zijn in potentie net zo gevaarlijk. Ik vind het kwalijk dat er geen uitzonderingen worden gemaakt voor kinderen. Daar heb ik moeite mee. Veel van die kinderen zijn onschuldige slachtoffers, dan moeten we proberen ze

uit die situatie te halen. Ook vanuit dreigingsoverweging: als je dat niet doet, groeien ze misschien op binnen het jihadistische gedachtengoed met het beeld van Nederland op het netvlies als dat land wat niets voor hen deed. Ik vind dat er in ieder geval per case moet worden gekeken of de kinderen moeten worden weggehaald, en die ruimte wordt nu niet geboden. De terminologie die gebruikt wordt voor deze kinderen is ook zo stuitend, 'jihad-kids' en 'jihad-baby's', het gaat om kinderen van vier en baby's die huilend onder het puin worden getrokken en die worden neergezet als halve terroristen. Omgekeerd ook: vrouwen van strijders worden 'jihadbruiden' genoemd, klinkt volkomen ongevaarlijk."

In Nederland is er – gelukkig – nog nooit een aanslag geweest. Komt dat doordat de dreiging zo goed in de gaten wordt gehouden?

"Dat is lastig om te onderzoeken. Ik heb het gevoel dat het te maken heeft met de Nederlandse cultuur. We hebben toch een bepaalde sociale zekerheid. Als je onze zogeheten slechte wijken vergelijkt met slechte wijken in omringende landen, dan is dat echt een groot verschil. In sommige landen durft de wijkagent de wijk niet in. Daar is geen toezicht en daar kan zomaar iemand verdwijnen. Dat heb je niet in Nederland. We hebben een goed veiligheidsapparaat, daar heb ik vertrouwen in."

Ben je zelf weleens bang voor een aanslag?

"Ik ben daar zelf niet bang voor. Sterker, ik denk dat ik dat door mijn werk minder angst heb dan de gemiddelde mens. Ik zit ook wel ideëel in mijn werk. Ik voel als ik me bang laat maken, dat de terrorist dan wint. Een terrorist wil geen aanslag plegen, maar angst inboezemen en daardoor de samenleving ontwrichten. Als we allemaal bang worden, alles gaan overbeveiligen, krijgen ze hun zin. Door veel politie op straat neemt het gevoel van veiligheid juist af. Daar moeten we ook niet in doorschieten."

Voelen mensen in België en Frankrijk, waar er militairen met grof geschut op straat lopen, niet veiliger?

"Het kan zijn dat mensen zich er veiliger door voelen, maar het is niet gek om te denken dat men zich er ook juist onveiliger door gaat voelen. Het kan best unheimlich zijn als er op allerlei plekken zichtbare wapens worden gedragen en je overal militairen tegenkomt. In Nederland lijkt dat nu niet zo te zijn, maar daar is veel bewaking ook juist minder zichtbaar. In 2017 bleek uit onderzoek dat rond de 65 procent van de Nederlanders zich juist veiliger voelt bij extra inzet van bijvoorbeeld de marechaussee bij signalen, extra fouillering of inzet van meer beveiligingspersoneel."

Vermijd je ook geen drukke of toeristische plekken?

"Nee absoluut niet. Ik heb veel ervaring in CT, heb veel gelezen en bekeken, ook nare dingen. Ik wil niet zeggen dat ik ben afgestompt, maar ik ben het wel gewend en word ook snel niet bang. Het dreigingsniveau in Nederland is nu al een tijd substantieel. De frequentie van aanslagen is afgenomen, het staat wat minder op het netvlies. Maar op verjaardagsfeestjes vragen mensen me nog steeds over aanslagen, moeten we bang zijn? Ik zeg altijd: je moet je niet bang laten maken, want dat is nou juist wat ze willen. Maar het kan natuurlijk altijd gebeuren."

Ik let wel op of ik een verdachte situatie zie of kijk waar de nooduitgang is.

"Het is helemaal niet zo slecht dat burgers waakzamer zijn geworden. Aan de ene kant roep ik dat je niet bang moet zijn, maar een toegenomen waakzaamheid in de samenleving is niet verkeerd. Want dat is wel wat er moet gebeuren: op het moment dat er iemand iets gekks doet of langzaamaan radicaliseert, dan heb je mensen nodig die daar alert op zijn en gaan handelen. Die 112 bellen als ze ergens een rugzak zien staan of naar de huisarts gaan als iemand zich anders gaat gedragen."

Voordat je directeur werd, werkte je al zo'n tien jaar in het veld van contraterroreisme.

"Het interessante eraan vind ik dat het met de psyche van de mens te maken heeft. Wat drijft de mens nou om aangetrokken te worden tot zo'n heftig gedachtegoed? En hoe kom je tot het plegen van een geweldsdaad? Er zijn veel factoren op van invloed. Psychologische processen,

'Een terrorist wil geen aanslag plegen, maar angst inboezemen en daardoor de samenleving ontwrichten. Als we allemaal bang worden, alles gaan overbeveiligen, krijgen ze hun zin'

mensen kunnen problemen hebben met hun identiteitsvorming bijvoorbeeld. Of sociaaleconomische factoren, dat ze denken een kans te hebben. Het kan ook doordat ze zich afgewezen voelen door hun omgeving."

Toen ik je googelde, las ik dat je ooit meedeed aan Idols.

"Ik vreesde al dat je dat had gedaan. Ja, dat was ik. Ik stond in de finales, ik had zomaar ook een hele andere carrière kunnen hebben." ○